

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA

PROGRAMI

TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ

**“Kurgudaki Toplum: Toplumsal Olayların Edebi Figürler
Üzerindeki Etkisi”**

Öğrenci: Zeynep Tana ASLAN

Rehber Öğretmen: Şefika Betül BUZLUK

Diploma Numarası: D-001129-0106

Sözcük Sayısı: 3993

Araştırma Konusu: Orhan Pamuk'un 'Sessiz Ev' adlı yapıtında yer alan toplumsal ve siyasi olayların farklı figürler üzerinde yarattığı etkilerin boyutunun ve sonucunun araştırılması.

ÖZ (Abstract)

Ted Ankara Koleji Vakfı Özel Lisesi Uluslararası Bakalorya programı Türkçe A dersi için hazırlanan bu çalışmada, Orhan Pamuk'un Sessiz Ev adlı romanındaki Cennethisar uzamında yaşayan bireyleri siyasi ve toplumsal yönden etkileyen olayların düzeyi; bireylerin farklı sınıfları, kişilikleri ve kuşak farklılıkları ele alınarak incelenmiştir. Bu tez, insan ilişkilerini ve etkileşimlerini göz önünde bulundurarak 1970'ten sonraki Türkiye'de yaşanan toplumsal olayların edebiyatımızdaki figürler üzerindeki yansımalarını değerlendirmek amacını taşır. Bu amaca ulaşırken İkinci Dünya Savaşı sonrası politik bloklaşmanın ve 1968 düşünsel sürecinin Türkiye üzerindeki etkisinin hissedilmesi ve romandaki karakterlerin bu bağlamdaki özellikleri önemlidir. Yapıtın odağında olan Darvinoğlu ailesinin geçmişinin ve üç genç nesil figürünün hayatlarındaki değişimin 1 hafta içinde anlatımı da bu kısa tezde zaman ve kuşak başlıklarının kurulmasında etkili olmuştur. Böylece, dünyada yaşanan politik ve toplumsal olayların ülkemizdeki ve edebiyatımızdaki etkisinin büyük olduğu kanısına ulaşılmıştır. Bu tez çerçevesinde yaşanan siyasi ve toplumsal olaylar ve figürlerin bundan etkilenmeleri başlığı altında figürlerin toplumsal sınıf ayrımları, kişisel deneyim ve yaşanmışlıkları ve uzamın olaylar ve figürler ile ilişkili olarak farklı figürler üzerindeki etkisi alt başlıkları birbirlerine bağlanarak yapıttaki figürler yapıttın kurgusu üzerinden işlenmiştir. Bunun sonucunda ise farklı siyasi akımların figürleri etkilediğine; kimlik arayışlarının ve ilişkilerin ise bu olaylar aracılığıyla biçimlendiğine ulaşılmıştır. Figürlerin kişisel özellikleri ve sınıfsal konumlarının da yaşama bakış açılarını ve toplumsal olaylara bağlı olarak düşüncelerini de değiştirdiği tezine ulaşılmıştır. Bir başka tez çalışmasında da, toplumsal devinimlerin ve kentsel dönüşümün kuşakların arasında yarattığı değişim üzerinden gidilerek "kuşak çatışması" olgusu derinleştirilebilir. Ayrıca, zaman olgusu derinleştirilerek karakterlerin zaman içerisindeki değişimleri kentsel dönüşüm ve sanayileşme bağlamında vurgulanabilir.

(249 sözcük)

İÇİNDEKİLER

1. Giriş	3
2. Toplumsal ve Siyasi Olayların Figürler Üzerindeki Etkisi	5
2.1 Toplumsal ve Siyasi Olayların Uzam ile İlişkili Olarak Figürler Üzerindeki Etkisi.....	6-12
2.2 Toplumsal ve Siyasi Olayların Zaman Olgusu ile İlişkili Olarak Figürler Üzerindeki Etkisi	12-14
2.3 Toplumsal ve ve Siyasi Olayların Kuşak Olgusu ile İlişkili Olarak Figürler Üzerindeki Etkisi	14-15
3. Akımların Farklı Toplumsal Sınıftaki Figürler Üzerindeki Etkisi ve Bu Bağlamdaki Etkileşimleri	15-17
4. Sonuç	17-18
5. Kaynakça	19

1. GİRİŞ

1968 hareketleri, 1970’li yıllardaki Türkiye’yi siyasi ve toplumsal yaralanmalar ve çalkantılı bir politik sürece girilmesi yönünde işleyen olaylar zincirini beraberinde getirir. 1980 yılına kadarki süreçte yaşanan toplumsal devinimler de siyasal akımların toplumda anlam bulduğu etken olmuştur ve bireyler kimliklerini ve fikirlerini bu bağlamda anlamlandırmış ve değiştirmiştir. Gençlerin yeni siyasal akımlarla kendi kimliklerini özdeşleştirdiği, devrimci havanın dünyada hissedildiği bu dönem sosyalist akım ile milliyetçi akımların Türkiye’de karşı karşıya geldiği bir dönemdir. Orhan Pamuk’un ‘Sessiz Ev’ adlı yapıtı da, bu olayların etkisi çerçevesindeki Türkiye’yi 1980 darbesine kadarki süreçte etkileyen politik ve toplumsal olayları farklı düşünce ve kesimleri temsil eden karakterleri bağlamında işler.

Toplumsal açıdan bu çalkantılı ve enerjik dönemi bir yaz kurgusu içerisinde betimleyen Sessiz Ev, gençlerin hayatlarını ve düşüncelerini odak noktasına alarak Türkiye’nin toplumsal ve siyasi tarihi çizgisinde değişen bir ailenin bireylerinin öyküsünü konu alır. Roman, Türkiye’nin siyasi yapısına benzer bir şekilde, olay örgüsünü farklı bireylerin düşünceleri ile üst üste bindirerek dönemin heyecanına benzer bir yapı oluşturur. Öte yandan, bir tatil beldesinin durgunluğunu ve başıboşluğunu veren daha hareketsiz figürler de hareketli betimlemelere ve olaylara zıt kutuplar yaratarak yapıtın olay ve karakter yelpazesini çeşitlendirir. Bu farklı figürlerin birbirleriyle etkileşimlerinden doğan çarpık ve trajik bir öyküyü konu alan Sessiz Ev, farklı karakterleri ve farklı düşünsel yapıları kutupluluk ilkesi üzerinden işler. Dönemin bu gergin ve inişli çıkışlı havası içinde figürlerin farklı toplumsal sınıfları, zamanı ve olayları algılayış biçimleri ve kuşak ve fikir çatışmaları ile birlikte romanın ana seyrini oluşturur. Bu kurgu ve uzam bağlamında da Türkiye’nin etkilendiği toplumsal devinimlerden etkilenen ve etkilenmeyen, karşıt ve bağımsız, heyecanlı ve sakin figürler vardır.

Dönemin özelliklerinin bu figürler aracılığıyla anlatıldığı romanda, seçilen figürler farklı bölümlerde birincil kişi ağızıyla işlenerek iç dünyalarını okuyucunun önüne sermiştir. Belirli bir odak figürün olmadığı roman, iç monologlarla süslenmiş, farklı bakış açıları, çoğul anlatıcılı bir anlatım tekniği ile ve Fatma karakterinde sıkça görüldüğü üzere anı nesnelere ve sembollerle zenginleştirilmiştir. Böylelikle, aslında bir yüzyıl dilimi sadece bir haftada gerçekleşen olaylar ve figürlerin düşünceleri ile okuyucuya aktarılmıştır.

Ailenin en büyüğü ve babaannesi, büyükhanımı olan Fatma'nın düşünceleri ve iç monologlarıyla bir haftalık süreç içerisinde ailenin tüm geçmişini aktaran yapıt, geçmiş olgusunu da bu figür üzerinden işler. İnatçı, içe dönük ve dışarıyla tek ilişkisi cüce Recep olan Fatma Hanım, zihninde dolaşan düşünceleri dışında dışarıya adımını atmaz. Ölen dedelerinin hikayelerinin Fatma'dan dinlendiği yazlık uzamına dönen üç genç; Nilgün, Faruk ve Metin ise şimdiki zamanın sorumlulukları ve kaygılarıyla yaşayan figürlerdir. Fatma'nın iç monologlarından ve Recep'in serpiştirilmiş anılarından tanıdığımız, ütöpic ve idealist bir görüşle ülkesini dinden ayırmak ve bilimle kurtarmak emeliyle ölmüş dede Selahattin Bey ise İkinci Meşrutiyet döneminin '*Jön Türk*'lerinin, halktan kopuk aydınlarının bir örneğidir. Tüm hayatını bir tıp ansiklopedisi yazmak için adayan ve bu yolda tüm halka bir beyin devrimi yaptırmaya uğraşan figür, pozitivism ve akılcılık akımının en uç örneklerinden biridir. Daha sonra evine gelen yardımcı bir figürle beraber olan Selahattin, bu yasak ilişkiyle, aile ilişkilerinin ve Fatma'nın akıl sağlığının giderek bozulmasının sebebi olmuştur. Bu olaylardan otuz yıl sonra eve gelen yeni kuşak ise farklı bir sahne ortaya koyacaktır.

Devrimci ve sosyalist niteliğiyle öne çıkan Nilgün, kapitalist ve para hırsıyla dolu olan, burjuvaziyle ilişkisinin ve bu ilişkinin üzerinden burjuvazinin sorgulandığı bir figür olan Metin ve gerçek bir tarihçi olmanın kaygısını taşıyan Faruk Bey bu evde bir hafta geçirirler ve kendi benliklerini okuyucuya aktarırlar. Ailenin öbür tarafında ise, Selahattin Bey'in evlilik dışı ilişkisinden doğmuş olan ailesinde ise oğlu Recep ve İsmail ve İsmail'in oğlu Hasan

vardır. Milliyetçilik akımı ile bağdaşmış olan ve faşizme özgü saldırgan, abartılı ve duygusal özellikler taşıyan Hasan, yapıtta sağ ideolojiyi benimsemiş bir figürdür. Hümanizm duygusuyla karşımıza çıkan, Büyükanne Fatma'nın bakıcısı, cüce Recep ise hem fiziksel görüntüsünden hem de yaşanmışlıklarından dolayı hissettiği kederi her zaman içinde bulunduğu ve yaratmaya uğraştığı olumlu hava ile bağdaştırmaya çalışmıştır.

Böylelikle, yapıt, zaman olgusunu, karakterlerinin toplumsal sınıf farklılıklarını, kişiliklerini, geçmişlerini ve karakterler ve kuşaklar arası çatışmalarını dönemin gerçekliği ile işlemiştir. Yapıt modern anlatım teknikleriyle trajik bir olay örgüsü sunarak, tüm dünyada ve Türkiye'de hissedilmiş toplumsal ve siyasi olayların topluma olan etkisini de farklı figürler üzerinden işlemiştir.

2. Toplumsal ve Siyasi Olayların Figürler Üzerindeki Etkisi

Sessiz Ev adlı yapıt, farklı figürlerin aynı siyasal ve toplumsal devinimlerden farklı yaşanmışlıklarla farklı derecelerde etkilenmelerinin üzerinden işlenmektedir. Değişik bakış açıları çerçevesinde figürlerin yaşadığı zaman aralığı ve uzam yapıtın kurgusunda önemli bir yer tutar. Cennethisar'da, İstanbul'a bağlantılı fakat kendi halinde yaşamakta olan bir kasabada hikayesi yetmiş yıl önce başlayan yapıt, tek bir uzamda geçer. Bu uzamda yayılmış olan, 1970'lerde yaşanan toplumsal ve siyasi akımlar ise geçmiş zamanın temsilcisi Fatma'nın ve onu takip eden neslin, Recep'in ve İsmail'in hayatını hiç etkilememekle beraber genç kuşak olan Nilgün, Metin, Faruk ve Hasan'ın hayatını büyük ölçüde etkilemiş ve temel kurgunun onlar üzerinden kurulmasını sağlamıştır. Bu nedenle de, toplumsal olayların figürler üzerindeki etkisi araştırılırken uzam, zaman ve kuşak olguları dikkate alınmıştır.

Zaman çevresinde yaşanan gidiş gelişler yapıtı kurgusal açıdan zenginleştirmiştir. Zaman kavramı öncelikli olarak Fatma'nın, geçmişe dönüşleri ve Selahattin'i anımsaması ile verilmiştir. Daha sonra ise Recep'in Selahattin'i anlatması ve onu hatırlaması geçmiş üzerine

bir ipucudur. Diğer tüm karakterler de, kendi geçmişlerini konuşmaları, hatıraları ve geçmişe dönüşleri ile okuyucuya aktarmaktadır. Recep'in romanın başında bir tanıdıkla karşılaşp düşünceleriyle doğuş biçimini ve cüce oluşunu anlattığı kesit, buna bir örnektir:

“ Şimdi karısına çocukluğundan söz ediyordur, bendende söz eder, küçükken onları nasıl kuyuya götürüp kefal avlamayı gösterdiğimden ve o zaman çocuk artık soruyu sorar: Baba der, niye o adam öyle küçük? Çünkü annesi onu evlenmeden doğurmuş derdim eskiden. ” (Pamuk, 14).

Yapıdaki figürlerin farklı kuşakların zaman ve akım kavramlarına ait olmaları ve zamanlarına bağlı akımların siyasi ve toplumsal olgularını devam ettirmeleri de figürlerin üzerindeki toplumsal devinimlerin etkisini değiştirir. Örneğin; Doğan'ın üzerindeki Cumhuriyet akımının halkçı ve eşitlikçi etkisi, Fatma'nın Osmanlı'nın Geleneksel bakışını taşıması ve Metin'in ise kapitalist değerleri taşıması, bu figürlerin yaşadıkları kuşakların bir sonucudur.

2.1 Figürlerin Üzerindeki Siyasi ve Sosyal Olayların Uzam ile İlişkili olarak Etkisi

Cennethisar uzamı, İstanbul'dan üç saat uzaklıkta bir kasaba olarak tanıtılmaktadır. Selahattin ve Fatma Darvinoğlu'nun İkinci Dünya Savaşı öncesi buraya taşınmalarından itibaren ailenin evi olan yazlık ve çevresi yapıtın geçtiği uzamdır. Figürler, siyasi ve toplumsal olarak farklılaşma ve gelişme süreçlerini de bu uzamla ilişkili olarak yaşarlar.

Yapıtın başlangıcındaki dönem, Osmanlı'nın son zamanları olarak kurulmuştur. Eski bir İttihat ve Terakkeci olan, Jön Türk Selahattin Bey, kendisine eş olarak Fatma'yı alır ve Cennethisar'da küçük bir ev tutar. İstanbul'daki tüm karmaşadan, politik oyunlardan bıkan ve rahat ve hareketsiz bir yere taşınmayı seçen Selahattin Bey ve ailesini bu süreçte, ironik olarak, en fazla kaçındığı olaylar etkileyecektir.

Yazlık ev uzamı, Sessiz Ev yapıtında Türkiye'nin toplumsal ve siyasi bağlamda genelini yansıtan bir uzam olmuştur. Olay akışı katmanlarına ayrıldıkça, aile içi ilişkilerin farklı yönleri yazlık uzamında daha da belirginleşir. Selahattin'in depoda tuttuğu eski kurukafasıyla ilk defa hissedilen geçmiş, mezarı ziyaret etmeleri ve Fatma'nın iç monologlarıyla iyice hissedilir.

Fatma ve Selahattin'in evlenmeleri ve Cennethisar'a yerleşmeleri sonrasında yaşanan tensel ve tinsel ayrılıkları, Fatma'nın nesnelere ile kişileri ve olayları bağdaştırmasının başlangıcına denk gelmektedir. Zaten kendi içine kapanmış olan Fatma, Selahattin ile evliliğinin başından beri kişisel ve ailesel sorunlar yaşamaktadır. Selahattin'in giderek artan bilime olan ilgisi onu ailesinden ve çevresindeki uzaklaştırmaktadır. Demokrasiye inanan bir aydın olarak Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte İstanbul'a dönüp Cumhuriyet için hizmet vermek adına bir heves duyduysa da bunu hiçbir zaman yaşama geçirmemiş, Cennethisar'dan dışarı çıkıp kariyeri için bir adım atamamıştır. Selahattin figürü, kendisini bu yalnız uzamda bulmuş ve bir daha buradan çıkmaya cesaret edememiştir. Öyle ki, kendi kafasına taktığı ve tüm hayatını yazmak için vakfettiği ansiklopedisini yeniden yazmaya devam ederek kendi takıntısı içerisinde kaybolmuştur.

Fatma da, aslında Selahattin ile ne kadar farklı olsa bile benzeyen bir karakter de, Cennethisar uzamına taşındıktan sonra kendini, iç dünyasına, kendi odasında kapatmıştır. Tanrı ve din odaklı ve çevresindeki kalan her şeye kısıtlı, haliyle kendi içinde yalnız bir kadındır Fatma. Kapalı bakış açısı, Selahattin'in bilime meraklı ve tanrıtanımaz yapısının tam tersi olmasıyla birlikte, iki figür de kendi uçlarında anlamsız ve takıntularından başka hiçbir şey düşünemez hale gelmiştir. Fatma da, ona karşı olan hislerini belirli nesnelere bağlayarak kendine kapalı bir uzamda bağlamıştır. Selahattin'in sürekli para istemesi üzerine vazgeçilen eski mücehherlerinin kapalı olduğu dolaba kimseyi yaklaştırmamakta, daha da ötesi odasının her tarafı ona zaman ve yıllar geçtikçe daha değerli gelmeye başlamıştır.

Selahattin'in evlerine yardımcı gelen kadınla beraber daha mutlu oluşu ise bu uzamı Fatma için iyice korkunç hale getirmiştir. Selahattin'in sarhos halleri ve kendisinden gittikçe öğrenen bir kadınla, Fatma ile yaşıyor olması, Fatma'yı da kutuplaştırarak kendi soylu geçmişiyile ve Tanrı'ya bağlı inançlarıyla birlikte yaşamaya itmektedir. Her iki figür de, kendilerini bu uzamda bağdaştırmış ve hayatlarını buraya çakılı biçimde geçirmiştir.

Elli yıl sonra buraya gelen üç torun ise, İstanbul'da yaşamaya alışmış ve büyük kentlerin düşünce akımlarından etkilenmiş figürlerdir. Nilgün, Metin ve Faruk farklı akımlardan etkilenmiş ve hayatlarını farklı yönlerde çizmişlerdir. Onlar da bu uzamda kendi toplumsal ve kişisel çelişkilerini yaşarken, aynı kimlik arayışlarını da devam ettirirler. Tarihin ölü ve nemli gerçeğine dönmeleri ise, Faruk'un bu alıntısıyla verilmektedir:

“ Tuhaf bir duygu sardı içimi: Daha önceleri alışkanlıktan farkedemediğim korkunç bir şeyler vardı sanki bu evde de şimdi şaşkınlık ve kaygıyla seziyordum. Büyük ön kapının bizim için açılmış olan hantal kanatlarının arasından gözükken Babaanne ile Recep'in içerdeki nemli ve ölü karanlığını seyrettim. ” (Pamuk, 41).

Nilgün, ailenin keskin devrimci görüşlerini taşıyan torunu, Cennethisar uzamında daha yalnız bir portre ile çizilmiştir. Bu, onun geçmişte uyduğu fakat artık benimsediği sosyalist değerler sebebiyle görüşmediği burjuva arkadaşlarının hala çevrede olmasıyla açıklanabilir. Devlet üniversitesinin sosyoloji bölümünde okuması onun eşitlikçi ve antikapitalist karakterinin çizilmesinde önemli bir olgudur. Nilgün, başına buyruk ve asi ruhuyla Cennethisar'daki zengin bireylerle görüşmemektedir. Bu onu yalnız bir karakter olmaya iterek kendi başına hareket etmesine neden olur. Dönemin devrimci akımını temsil eden Nilgün, kardeşleri Metin ve Faruk'tan da başkaldıran yapısıyla farklıdır. Buna rağmen romanda konuşmayan bir karakterdir ve Hasan ve Metin karakteri üzerinden anlatılmıştır.

“ ‘ Demek senin, bu yıl tepeden turnağa değiştim, dediğin de buymuş!’ dedi Metin.

Yalnızca geğmişini unutmuşsun.

‘ Okuduğun kitaplar her şeyi unutturmuş sana!’ dedi Metin. (Pamuk, 40).

Metin ise ablasının bu değişimini farklı bulur. Metin’in yaz tatilinin tamamını ‘aptal’ olarak adlandırdığı zengin çocuklarına ders vererek ve para biriktirerek geğirmesi, onun zenginlik ideali uğruna çabaladığını göstermektedir. Metin’in arkadaş çevresi olan, burjuvaziyi simgeleyen genç zengin arkadaşlarından ayrılmaması, onun içindeki zenginlik ve para hayranlığını ortaya koyar. Çocukluğunun yazlarını içerisinde geğirdiği bu arkadaş ortamı, onun zengin ve başarılı olma tutkusunun üzerinde de önemli bir etken olmuştur. Bu uzamdaki zengin figürlere hem hayranlık hem de bir çeşit aşağılama duygusuyla yukarıdan bakan Metin, kendi kimliğini içinde bulduğu bu ortamın içinde keşfetmeye çalışmaktadır.

“Satsan en azından 5 milyon edecek bir arsanın üzerinde oturuyorlar, ama yemeklerini yedikleri tabakların kenarları kırıktır, çatal bıçaklar birbirini tutmaz, tuzluk diye cücenin paslı çiviyle kapağını deldiği eski bir ilaç şişesini kullanırlar ve doksan yaşındaki zavallı babaannenin her yere döke döke yemesine, hiçbir şey demeden katlanırlar. Yürüye yürüye Ceylan’lara gelmişim. Onun annesi ile babası da öteki azgelişmiş zenginler ve başka hiçbir eğlenceleri olmayan zavallı fakirler gibi televizyon seyrediyordu. Azgelişmiş amak zenginler eğlenmesini bilmezler!” (Pamuk, 141).

Fakat, her ne kadar bu uzamdaki burjuvazi sınıfından hayalperest bir karakter olan Ceylan’a aşık olarak kendini bu sınıftan bir kişiye ve dolayısıyla sınıfa ait hissetmeye çalışsa da, onların dünyasındaki aykırı duruşu ortadadır. Onların eğlencelerine kendini göstermek için gitmesine rağmen hissettiği dışlanmışlık ve Amerika’ya gidip toplumsal statü olarak hepsini geğeceği, Ceylan’ın ise ondan ancak o zaman etkileneceği duygusu iç monologları ile verilir.

Böylelikle, kimlik arayışını bu sınıf ve uzam çevresinde yaşarken bocalayan bir karakter çizmiştir.

“ ... herkesin parası olduğunu ve benim olmadığını düşünüyorum ve bu yüzden büyük buluşlar yapıp yaratıcılığım ve zekamla Amerkia’da zengin olmam gerek, ama Ceylan, bütün bu zorluklara ve Amerika’ya ne gerek var, sen nerede istersen orada otururuz, istersen burada kalırız, Türkiye o kadar da boktan bir ülke değil, yeni yerler, iyi dükkanlar açılıyor, bir gün bu anlamsız ve kör anarşi de sona erecek ... ” (Pamuk, 210).

Nilgün ve Metin ‘in etkileşimleri ise toplumsal anlamda sosyalist bakış açısının ve kapitalizmin bakış açısının kutupluluğudur. İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki bloklaşmada güç kazanan bu iki karşıt siyasi ve toplumsal devinim, Darvinoğlu ailesindeki iki kardeşi de böyle etkilemektedir. Metin, ablasının “ideolojik” değişimini sorgulamakta, eski arkadaşlarını görmek istememesini anlayamazken, Nilgün de kardeşinin paraya olan tutkulu ve hırslı bakış açısını sıkça sorgular. Üstteki alıntıda, Metin, Türkiye’deki siyasi karışıklıkları bir ‘anlamsız ve kör anarşi’ olarak betimleyerek, ablasının da bir parçası olduğu sağ ve sol çatışmalarına olan karşıt bakış açısını vurgular. Cennethisar ortamında kendileri ile yalnız kalan bu iki figürün kutuplulukları bu açmazla şekillenmiştir.

Küçük bir kasaba ortamı olan Cennethisar’da dünyayı sarsan akımların ulusal etkisi de görülmektedir. Döneme yansıyan sorgulayıcı öğrenci akımlarına karşı milliyetçi bir bakış açısının büyütülmesi, Türkiye’de olduğu gibi yapıtda da alt sosyo-ekonomik kültürel figürlerin üzerinden geliştirilmiştir. Liseyi bitirememiş, yalnız ve kendi içine kapanık Hasan figürü de milliyetçilik algısında kendi kimliğini arayan bir figürdür. Kasabadaki diğer milliyetçi gençlerin arasında yer edinmeye çalışan Hasan, kendi faşist emelleri için çalışmaya hazırdır. Bu uzamdaki diğer milliyetçi figürlerin öfkeli, baskıcı ve yıpratıcı davranışları da milliyetçilik akımının faşist kavramıyla bağdaştırılmasını ortaya çıkarır.

“ Üzeri sarmaşıklarla dolu tel örgüler arasından kalabalığa ve kadınlara baktım. Tuhaf şey: Bazan canım bir kötülük yapmak ister, utanırım, biraz canlarını yakayım da beni fark etsinler diye: Böylece, cezalarını vermiş olurum ve kimse şeytana uymaz ve belki benden korkarlar o zaman ... Biz iktidara, onlar yola gelmişler. ” (Pamuk, 84).

Hasan içine kapalı bir yaşam sürdürürken, sosyalist yönüyle tanınan Nilgün’e karşı duyduğu aşkı da içinde büyütür. Romanda gündemlenen sağcı bir karakterin sosyalist ve eşitlikçi bir karaktere olan platonik aşkı ve kurgunun trajik sonu gerçek dünyadaki milliyetçilik ve sosyalizmin sürekli varolmaya devam eden kutupluluğunu ve kavgasını ele alır.

Selahattin beyin meşru olmayan ilişkisinden doğmuş olan çocuklardan küçüğü olan cüce Recep ise bu uzamda büyümüş ve yaşamaya devam eden ezilmiş bir figürdür. Üvey annesine olan saygılı ve sabırlı davranışları, yeğeni Hasan’a olan sevgisi ve ona yardım ederek gösterdiği insancıl davranışlara karşın toplumda yalnız kalışı olay örgüsü içine yedirilmiştir. Recep, cüce oluşu yüzünden insanlar tarafından hor görülmesine rağmen üzerindeki siyasi olayların etkisi diğer figürlerin üzerinde olduğu kadar etkili olamamıştır. Bunun nedeni, oturmuş ve Cennethisar uzamında devam etmiş bir hayatı olan Recep’in insancıl yapısıyla açıklanabildiği gibi evlilik dışı bir ilişkiden doğmuş olması nedeniyle toplumdan uzaklaşmış bir figür olmasıyla da açıklanabilir. Hayatının olağan devinimi içinde toplumsal olayların değişimlerinden etkilenmesi de azalmıştır.

Ailenin en büyük torunu olan Faruk’un hayatında ise Cennethisar uzamı akademik ve tarihsel boyutuyla değer taşır. Hayatını tarihin eski sayfalarını keşfetmeye adanmış tarih meraklısı figürün dünyadaki değişimlere bakış açısı tarihe karşı olan araştırmacı algılayış biçimiyle oluşmuştur. Geçmişte yaşananları araştırmakla zamanını geçiren Faruk, kardeşlerinden daha yaşlı olmasının da etkisiyle, zamanın anlamını geçmişte bulacağından emindir. Bu yüzden, gerçeği ve hayatı gelecekte arayan kardeşlerine ters bir portre çizer. Hayatın sıradan akışından

ve dolayısıyla toplumsal ve siyasal devinimlerden uzaklaşmış olan Faruk, başarısız bir evlilik sonrasında da hayattan vazgeçmiş ve tarihe dönmüştür. Kendi hayatından çok ölmüş olan ve hiç tanımadığı insanların hayatlarını ve yaşadıklarını merak ederek kendi benliğini geri plana iterken de, toplumsal ve siyasi devinimlere olan bağımsızlığını tarihe olan ilgisiyle ortaya koyar. Bu, siyasi devinimlerden etkilenerek bocalayan kardeşleri ile karşılaştırılınca, onun yere basan karakterini öne çıkarır.

“ Gün boyunca ne yaptıklarını ayrıntılarıyla anlatan işçilerin söylediklerini dikkatle birkaç kere okudum. Canım keyfime sigara da eklemek istedi, ama kendimi tutup, okuduklarımı olduğu gibi defterime geçirdim. ... Birisi, benim için, kapının önüne günde üç öğün yemekle bir paket sigara ve akşamları da biraz rakı bıraksa, bu serin bodrumda sanki bütün hayatımı geçirmeye boyun eğecek gibiydim. ” (Pamuk, 92).

2.2 Toplumsal ve Siyasi Olayların Figürler Üzerinde Zaman Kavramı Bağlamındaki Etkisi

Eve gelmeleriyle birlikte her zamanki bir yaz olarak görünen zaman kavramı; yapıt ilerledikçe üç gencin büyüyerek fikirlerinin ve duygularının farkına vardıkları bir zaman kesiti haline dönüşür. Kimlik arayışlarının devam ettiği bu uzamda, kendi geçmişleriyle yeniden yüz yüze gelirler. Babaanneleri olan Fatma'nın geriye dönüşleri ve iç monologlarıyla geçmişlerine ışık tutulan bu üç torun, geçmişlerindeki kuşaklar gibi, bu tarih kokan evde kendi hikayelerine tanık olacaklardır.

Girişte de bahsedildiği gibi, yüz yıllık bir süreci bir haftaya sıkıştırarak yapıt, bunu çoğulcu anlatım tekniği ile sağlamaktadır. Metin, Faruk, Hasan, Fatma ve Hüseyin karakterlerine ayrılan bölümler, sırasıyla karakterlerin duygu durumlarını ve kişisel tarihlerini gözler önüne sererken, tarihi olguları ve olayları da göz ardı etmez. Geri kalan, konuşmayan veya bölüm

olarak birincil önceliği almamış karakterler de, konuşan karakterlerin bakış açısı ile anlatılmıştır. Böylelikle, izlenen olay zinciri farklı karakterlerin gözünden canlandırılır.

20. yüzyılın belirli ve önemli noktalarının Fatma'nın iç monologlarıyla ortaya konulması zamanın bir göstergesidir. Cumhuriyet'in kuruluşuyla ilgili Selahattin'in bir aydın olarak düşünceleri ve zorlu ekonomik süreç Selahattin'in sürekli Fatma'dan mücevherlerini ve paralarını istemesi olarak olay örgüsüne yansır. İkinci Dünya Savaşı ile birlikte gelen yoksulluğun Darvınoğlu ailesini vurduğunu da böyle anlaşılır. Bu, Fatma'nın hayatında o kadar önemli ve büyük bir olgu olmuştur ki, mücevher kutusu ve mücevher kutusunun kapalı olduğu dolap yapıtta Fatma'nın hayatında bir leite motive haline gelir. Fatma, iç monologlarından sonra dışarıda yaptığı konuşmalarda da artık orada olmayan mücevherlerinin değerini ve özelliğini anlatmaya devam eder.

“Yahudi'nin sonraki gelişinde, Selahattin, kutunun boşalmakta olduğunu anladı: Yakutlu ay yıldız iğnemi alırken ansiklopedinin bitmesine az kaldığını söylüyordu; artık bütün gün sarhoş geziyordu; odamdan çıkamıyordum ve sarhoş olduğu için iğnemin ve ondan sonraki yıl da topaz broşun yarı fiyatına gittiğini biliyordum; ama kitaplara harcadığı parayı yarıya indirmedim. ” (Pamuk, 114).

Yapıtın devamındaki kurgunun betimlenmesi yine Fatma'nın iç monologlarıyla verilmiştir. Selahattin'in oğlunun başına gelenler, gelinle ilişkisi, Selahattin'in Fatma'yı aldatması ve halka karışmaya çalışması gibi kitabın olay örgüsünü belirleyen olaylar Fatma'nın geriye dönüşleriyle hep su yüzüne çıkar. Bu geriye dönüşler, ailenin tarihine, en içine kapanık ve tarihe bağımlı üyesi ile, Fatma ile ortaya çıkmaktadır. Fatma karakteri, yapıtın her bölümünde geçmişte yaşamaya devam etmektedir.

“ Fransızcanız nasıldır azizim? Allah belanı versin! Anlıyor musun Fatma, bu İttihatçılar azıttılar, hürriyete dayanamıyorlar, Abdülhamit'ten ne farkları kaldı? Peki Talat

Efendi, davetini kabul ediyor ve pılımı pırtımı hemen topluyorsam, sanma ki Sinop zindanından koktuğum içindir: Hayır!” (Pamuk, 22).

2.3 Toplumsal ve Siyasi Olayların Figürler Üzerinde Kuşak Kavramı Bağlamındaki Etkisi

Yapıtta verilmiş olan figürleri, birincil, ikincil ve üçüncül kuşak olarak ayırmak mümkündür. Her kuşak, kendi döneminde verilen özellikleri ve toplumun bir kesimini anlatmaya yetecek biçimde tasarlanmıştır. Zaman çizgisinden devam edildiğinde; birinci kuşakta Osmanlı'nın son dönemlerinde yer alan figürler görülür. Selahattin ve Fatma burada göze çarpan iki önemli figür olmuştur. Burada Fatma, geleneksel kesim, Selahattin ise Avrupa'da eğitim almış bir birey olarak bilimsel kesimi temsil eder.

İkincil kuşakta ise, Osmanlı'dan sonra gelen veyeni kurulan idealist Cumhuriyet algısının milliyetçi bakış açısını taşıyan figürler ortaya çıkar. Selahattin'in oğlu Doğan, halka kendini adanmış bir karakter olarak bu noktada ortaya çıkmaktadır. Cumhuriyet'te idealist bir siyaset adamı olarak, hiçbir zaman para kazanmaya çalışmamış ve her zaman halkın yanında durmuş bir karakterdir. Böyle bir karakter olmasına karşın genç yaşında ölmesi, onun gibi doğruluğa ve dürüstlüğe inanan insanların toplumdan kaybolduğunu görmekle eşdeğerdir. Doğan Darvinoğlu'nun Gül diye zayıf bir kadınla evlenmesi ve bu evlilikten doğan üç çocuğun tarihle tekrar yüz yüze gelmesi; 19. ve 20. Yüzyıl Türk toplumunun siyasi yapısının ve algısının geçmişle yüzleşmek zorunda olmasının ve Osmanlı tarihinin yeni modern kuşağın üzerindeki etkisinin göstergesidir. Doğan'ın, idealist ve dürüst bir adam olarak genç yaşta ölmesi ve üçüncü kuşakta yaşananlar Cumhuriyet'in ideal değerlerinin zaman içinde kaybolup siyasi çalkantıya dönüşmesini anlatır.

Üçüncül kuşakta da, yapıtın içerisinde bulunduğu bir haftalık zamanın anlatıcıları yani yeni kuşak bulunur. Selahattin'in evlilik dışı oğlu olan İsmail'in oğlu Hasan, Doğan'ın çocukları Metin, Nilgün ve Faruk bu kuşağın karakterleridir.

Kuşakların zaman üzerindeki etkisi ve zamanın anlatılışındaki rolleri büyüktür. Bunun nedeni, ailenin zaman çizgisinin berirlenmesiyle heyecanın ve gerilimin iyice artması ve doruk noktasına ulaştığında ise Nilgün'ün öldürülmesinin yer almasıdır. Bu olaylardan daha sonra gerçekleşecek olan 12 Eylül 1980 darbesinin yarattığı hava, romandaki siyasi heyecanla da hissedilmektedir. Nilgün'ün ani ölümü bu heyecanı kanıtlar niteliktedir:

“ Sonra hatırlayarak koştum. Yeniden yukarıya çıktığımda Nilgün ölmüştü. Onlar söylememiştiler öldüğünü görünce anladım ama kimseye de söyleyemedim ölüm sözünü. ”
(Pamuk, 346).

Recep'in ağzından verilmiş bu kesitten sonra ise, Hasan'ın işlediği cinayetten sonra İstanbul'a kaçıışı anlatılır. Hasan'ın kendi gücünü başkaları üzerinde hissettirmek istemesi, kendi aşağı tabakadan gelen, ezilmiş ve reddedilmiş erkeklik onurunu içine sığındığı aşırı milliyetçi görüşlere bağlılığıyla devam eder. Hasan'ın trenle kaçması, romanın, yaşama benzer bir şekilde, bir sonu olmadığını belirtir:

“ Sonra Faruk'un el yazısıyla dolu tarih defterine bir baktım, biraz okudum: Saçma! Tarih köleler içindir ... Öğreteceğim, ama şimdi değil; şimdi, peki, ben de bir işleri olan ve sabah işlerine giden sizler gibi, hepiniz gibi bakın, kalabalık trene biniyorum, aranızda giriyorum. Vagonun içi kıpır kıpır insan sıcaklığıyla nemli ve sıcacık! Korkun benden, korkun artık!” (Pamuk, 354).

3. Akımların Farklı Toplumsal Sınıftaki Figürler Üzerindeki Etkisi ve Bu Bağlamdaki Etkileşimleri

‘Sessiz Ev’ Türkiye’deki değişik düşünsel yapılara ve olaylara ses vererek öyküsel bir anlatımla politik olayları sembolik figürler üzerinden açıklayan bir romandır. Bu figürlerin kurgulanışında toplumdaki sınıf farklılıklarının etkisi büyüktür. Figürler arasındaki farklılıklarla, Türkiye’nin o dönemki farklı akımları ve kesimleri incelenmiştir. Hem figürlerin kişisel yaşamları hem de toplumsal sınıf farklılıkları yaşanan olayların ve siyasi devinimlerinden etkileme derecesini büyük oranda arttırmıştır.

Üst tabakaya ait olan Fatma, ekonomik krizden dolayı gitgide yoksullaşmış ve bunu iç monologlarıyla işlemiştir. Selahattin Darvinoğlu halkı küçümseyip bilimi yücelten bir üst sınıf aydınken, Doğan Darvinoğlu orta sınıf bir kaymakam olarak Halkçılık idealini gerçekleştirmeye uğraşmıştır. Devam eden neslin ise orta tabakada olduğunun göstergesi halkı koruma isteği olan Nilgün’ün komünizme duyduğu yakınlıktadır. Metinse, orta tabaka olmaktan sıkılmış, para hırsıyla bürünmüş ve Nilgün’ün tam tersine kendini daha yüksekte var olan burjuvazinin yanında görmek istemiştir. Böylelikle, aynı sosyal sınıfta bulunan bir ailedeki bireylerin farklı ideallerinin olması, toplumsal sınıf durumunun farklı karakterlerde değişken bir etkisi olduğunu belirtmektedir.

“ ‘Ablan ne yapıyor?’ Dedi. ‘ Tam bir komünist o. Onlar gibi de sürekli, ben çok değiştim, deyip duruyor.’ ” (Pamuk, 31).

Yapıtta aynı anda alt ve üst tabakadan kişilerin yaşam algılarının verilmesi olay örgüsünü güçlendirmiştir. Burjuva sınıfının hazcı ve umursamaz yaklaşımı, her akşam parti yapan, uyuşturucu ve alkol kullanan, para sıkıntısı çekmeyen ve sadece gündelik olguları sorgulayan gençler olarak verilmeleriyle sunulmuştur. Sürekli sıkılmaları dertlenecek veya tasalanacak hiçbir şeyleri olmadığını anlattığı gibi, sadece aşkı ve geleceği bir sıkıntı olarak görmeleri

onların apolitik yanlarını da ortaya çıkarmıştır. Bu yaşam biçimi üst tabakadaki gençlerin toplumsal ve siyasi devinimlerden etkilenmemelerine ve toplumsal olayların içlerinde var olmamalarına yol açmıştır.

“Az sonra dönüp oturduk ve gene hemen başladılar, çok sıcak, ... çok iyi, çok kötü diye ama müzik çok gürültülü olduğu için konuşmaktan da bezdiler.” (Pamuk, 145 / 10).

Yapıttaki farklı toplumsal sınıflarda kurgulanmış figürlerin arasındaki ilişkiler figürlerin toplumsal olaylardan etkilenmelerinin derecesi ve karakter yapıları ile ilişkilidir. Recep, düşük sosyal ve kültürel bir düzeyden gelse bile insancıl kişiliği ile üvey ailesinin yanında olmuştur. Büyükhanım’ın kendisini hep üstte görmesi, üst tabakaya ait izlerin onda devam ettiğini gösterir. Hasan ve Nilgün figürlerinin arasındaki etkileşimler; Hasan figürünün Nilgün figürüne duyduğu tek taraflı aşk bu etkiyi anlatmakta kullanılabilecek belirgin bir örnektir. Sağcı bir karakterin sosyalist bir karaktere duyduğu platonik aşkın onu öldüresiye dövmesiyle sonuçlanması, o dönem her alanda devam eden sağcı-solcu çatışmalarının farklı bir boyutunu ve sonucunu sunar.

“ Koştum, iki adım attım ve yaralı fareyi uzanıp yakalayiveren kedi gibi, gene ince bileğinden ne güzel tutuverdim kalabalıkta. Dur bakalım! Bu kadar kolaymış. Titriyor. Canım öpmek istedi, ama şimdi ben efendiyim, o da suçunu anladı diye fırsattan yararlanacak değilim: Ben kendimi tutmasını bilirim. Bak, kalabalıkta kimse yardımına koşmuyor, çünkü haksız olduğunu biliyorlar ... sonra hemen oracıkta onu cezalandırmaya karar verdim ve vura vura cezalandırdım. ”(Pamuk, 297).

4. Sonuç

Dünyada duyulan farklı akımların ve düşüncelerin toplum içerisindeki farklı kesimlere olan etkisini figürlerin karakterleri, toplumsal sınıfları, etkileşimleri ve kutuplaşmaları aracılığıyla gösteren Sessiz Ev yapıtı, Türkiye'nin 1980'lerdeki siyasi hareketliliğini ve yapısını Cennethisar uzamı aracılığı ile işlemiştir. Farklı toplumsal akımlar ve ideolojiler, çok sınıflı toplumu belirten, konuşan ve konuşmayan figürlerle işlenirken (Hasan, Metin ve Nilgün gibi) zamanın üzerlerinden işlendiği işlevsel figürler de (Fatma) kuşak ve zaman algısını belirtmektedir. Böylece, Türk toplumunun gelişen toplumsal ve siyasi yeniliklerinin bireyler üzerindeki etkisi gösterilmiştir.

Osmanlı'nın son dönemindeki politik figürleri temsil eden Selahattin, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundaki ulusalcı idealizmi sembolize eden Doğan, küreselleşmeyle beraber gelişen sanayileşme ve burjuva sınıfının anlatıldığı Metin ve oluşan alt sınıfı İsmail ve ailesi ile kapitalleşen toplum yapısını gösteren Pamuk, figürlerini de bu akımları temsil ederek seçmiştir.

Türkiye'nin 1980'deki politik karmaşasını öncelikli olarak Hasan ve Nilgün figürü üzerinden; Metin ve Nilgün figürü arasındaki kutupluluk ilişkileriyle; Fatma ve Recep üzerinden zaman kurgusu ile ve dönemin çalkantılı siyasi atmosferini Cennethisar uzamının heyecanlı özellikleri ile veren yapıtı; iç monolog, çoğulcu anlatım tekniği ve leite motive anlatım teknikleri ile de toplumsal olayların izlenimlerini yansıtmış ve olayların figürler üzerindeki etkisini etkili bir biçimde göstermiştir. Sonuç olarak, gelişen ve değişen devinimlerden ve siyasi akımlardan etkilenen figürler, Pamuk'un 'Sessiz Ev' adlı yapıtında kendini göstermiş ve etkileşimlerin farklı sınıflar, kişisel özellikler ve kuşak farkları ile bağlantılı olduğunu kanıtlamıştır.

5. Kaynakça

1. PAMUK, Orhan(1986) *Sessiz Ev*, Ankara, Can Yayınları
2. KILIÇ, Engin (2006)*Orhan Pamuk'u Anlamak*, İstanbul, İletişim Yayınları